

ФИЛОСОФИЯТА ЗА МЕНИДЖМЪНТ НА КЛАСА НА МЛАДИЯ УЧИТЕЛ КАТО ЕЛЕМЕНТ ОТ НЕГОВОТО ПРОФЕСИОНАЛНО ПОРТФОЛИО

Александър Ранев, Софийски университет

В съвременните условия училищният клас е все по-сложна и динамична система, зависеща от множество и взаимоотнобвързани вътрешни и външни фактори и процеси. При тези обстоятелства досегашното традиционно управление на учебно-възпитателния процес и учебната среда в класната стая се нуждае от нов тип организация и ръководене от страна на учителите.

Като мениджъри на ученическия клас от учителите се очаква да имат не само богати академични познания, но и стабилни управленски умения, широка управленска култура и дълбоко разбиране на потребностите и индивидуалните особености на своите ученици. От учителя се очаква и наличието на нова, отговаряща на съвременните очаквания философия, отразяваща неговите лични, професионални и управленски опит, очаквания, представи, нагласи, норми и ценности, които да намерят своето отражение в мениджмънта на класа. Активната и положителна позиция към постоянно променящите се условия в обществото, образованието, училището и класната стая са необходими предпоставки за ролята и дейността на съвременния учител като мениджър на класа.

Наред с всичко това е налице и необходимостта от познаване и боравене със съвременните образователни технологии като съществен елемент от работата на учителя като мениджър на своя клас. Една от тези технологии е именно професионалното портфолио на учителя. През последните години все повече се говори за учителското портфолио и неговата водеща роля сред съвременните образователни технологии. Най-често портфолиото се определя като:

- съвременна образователна *технология*;
- *инструмент за самооценка* на автора (ученик, учител, студент, специалист), за *рефлексия* на собствената му дейност;
- *алтернативен начин за оценяване*;
- *колекция, набор* събрани и подредени материали, предмети, инструменти,
- насочени към постигане на конкретна, определена цел;
- *лична папка* с материали, групирани и организирани според виждането на
- автора, съобразно с избраната изследователска тема;
- *работна файлова папка*, съдържаща многообразна информация, която документира придобитите опит и постижения;
- *комплект* от документи и самостоятелни работи по даден учебен предмет, тематична област, професионална сфера. [1]

Засиленият интерес към професионалното портфолио предполага внимателен анализ на неговото съдържание, функции и роля сред младите учители. Поради това, че то представлява авторски, личен продукт, то придобива характера на вътрешна рефлексия на учителските нагласа, представа, визия за управление на класните дейности, а също и важен инструмент за самооценка.

Съдържанието му включва всичко, което учителят смята, че е полезно и необходимо както по отношение на децата и класа, така и в личен и професионален план. Прекривайки прага на класната стая още в първите дни на своята работа младия учител застават някои фундаментални въпроси като “какви са моите цели в лично и професионално отношение”, “какво е за мен идеалният клас”, “какви са възгледите ми за природата на учениците”, “целите на образованието”, “защо реших да стана учител” и т.н., чийто отговор е добре да бъде включен в структурата на портфолио.

Независимо, че с натрупването на опит и учителски стаж някои от тези представи и вярвания биха претърпели промяна, то умствените и психически усилия и концентрация при формулиране на отговорите е достатъчна провокация към вътрешния Аз на учителя. Тази провокация сама по себе си е сериозна заявка за очертаване рамките на бъдещото развитие, цели и нагласи на младия учител. Разработването и документалното представяне на индивидуалната философия на учителя за мениджмънт на класа позволява да се разкрият едни по-дълбоки пластове на управленската култура и компетентност на учителя, приложими в класната стая. Тази рефлексия и саморефлексия подпомага както професионалното съзряване и израстване, така и ежедневната педагогическа работа на учителя. Като специфичен професионален документ тази философия може да включва вярванията, убежденията, нагласите, очакванията, самооценката, дори и мечтите на младите учители. Всички те в своята цялост отразяват както неговата личност, така и специфичния му професионален стил.

Създаването и използването в практиката на подобен документ като елемент на професионалното портфолио на младия учител може да изпълнява различни функции:

- *като инструмент за рефлексия и саморефлексия* – за анализ на професионалните виждания и намерения както в дългосрочен, така и в краткосрочен план; за идентифициране на професионални проблеми и предизвикателства, с които трябва да се справя в периода на своята професионална адаптация; като важен инструмент за самооценка и анализ на постигнати резултати;
- *като концептуална основа (професионален кодекс) на ежедневната практическа работа*, която дефинира водещите направления, подходи и методи на работа с учениците;
- *като средство за себепредставяне* (презентиране) – в този смисъл портфолиото може да се използва като средство за оценка на учителя от външни контролни органи (директор, инспектори); презентации по различни теми.

Анализът на съществуващите данни показва, че учителите избират различни наименования за такъв род документ или текст. Една част от тях говорят за “професионална философия на учителя” [4,6,7,8], докато други предпочитат формулировката “индивидуална философия за мениджмънт на класа” [2,3,5,9]. Трудно е категорично да се определят някакви фундаментални различия в структурата на двата варианта. Може би най-специфичното различие е свързано с факта, че обикновено философиите за мениджмънт на класа освен общата формулировка на избраните професионални цели, приоритети, виждания, съдържат и конкретни разработки на използваните от учителя в ежедневната работа правила, процедури,

техники, подходи за управление на средата, взаимодействията и развитието на всички и всичко в класната стая по посока на водещите образователни задачи. Тази особеност на философията за мениджмънт на класа я прави изключително важен инструмент с голям професионално развиващ (формиращ) заряд. Същевременно тя може да послужи на младия учител и като инструмент за превенция на едни от най-сериозните трудности и рискове в практиката, а именно овладяването на дисциплината в класа, неговото успешно управление като предпоставка за успешна учебна работа. Не е случаен фактът, че за една голяма част от младите учители това често е една от водещите причини за страх или бягство от професията. Ето защо особено в началото на своята професионална кариера те се нуждаят от подобни инструменти за конструиране и планиране на своята работа. Това превръща философията за мениджмънт на класа в един почти задължителен документ от професионалното портфолио на начинаещия учител, който съчетава формулирането на глобалните, стратегически намерения със съвсем конкретните инструменти за тяхната успешна реализация: правила, процедури, принципи за мениджмънт на класа и т.н.

Това ни даде основание за разработването и апробирането на специфичен диагностичен и практически инструмент за разработване на индивидуална философия за мениджмънт на класа, с чиято помощ да подкрепим учителите в техните усилия за осмисляне и систематизиране на намеренията и действията им за професионално израстване като добри мениджъри на ученическия клас.

Инструментът бе разработен и апробиран в периода май.2007г. – февруари.2008г. чрез провеждането на пилотни изследвания по темата сред 43 студенти, учители, възпитатели и директори следващи магистърска програма по “Образователен мениджмънт” както и квалификационни курсове за учители по “Мениджмънт на класа”.

На първия етап на учителите бе зададено тематично есе под мотото “Моята философия за мениджмънт на класа”, в която те в свободна форма да изразят своят поглед и мнение по темата. Анализът на получените данни даде основание за обобщаване на най-значимата информация в следните основни сфери:

- ▶ *мисия, визия, цели на учителя;*
- ▶ *авторитети повлияли върху личностното и професионално изграждане;*
- ▶ *роля на учителя в класната стая;*
- ▶ *възгледи за природата на човека;*
- ▶ *възгледи за учителя;*
- ▶ *възгледи за учениците;*
- ▶ *мениджърски стил;*
- ▶ *отношение към основни дисциплинарни модели и теории;*
- ▶ *общуване с външната среда – родители, колеги, ръководство;*
- ▶ *отношение към физическата среда в класната стая;*
- ▶ *отношение към символната среда;*
- ▶ *самооценка – успехи, неуспехи.*

Неговата вторична апробация бе проведена на основата на една обобщена критериална схема, като бе използван формат на стандартизирано интервю.

МОЯТА ИНДИВИДУАЛНА ФИЛОСОФИЯ ЗА МЕНИДЖМЪНТ НА КЛАСА

- ▶ Обстоятелства, авторитети/личности и/или теории (не само в сферата на педагогиката), повлияли върху формирането на моята житейска и професионална философия.
- ▶ Моите възгледи за природата на човека (какво е за мен човешката личност?)
- ▶ Добри или лоши са по природа учениците?
- ▶ Моята представа за идеалния клас.
- ▶ Основната цел на образованието, според мен.
- ▶ Моята водеща цел в професионално отношение.
- ▶ Как желая да изглеждам в очите на своите ученици?
- ▶ Коя/и от познатите теории за дисциплината ми допада/т най-много и защо?
- ▶ Към кой мениджърски стил бих се причислил/а и защо?
- ▶ Моите принципи и правила за мениджмънт на класа – като работна, символна, учебна, комуникативна и поведенческа среда.
- ▶ Моите принципи и правила за общуване и съвместна работа с родителите.
- ▶ Моите принципи и правила за общуване и съвместна работа с останалите учители, работещи с класа.
- ▶ Кое/какво бих подобрил/а в своята работа и отношение към учениците, родителите и класната стая?
- ▶ Моите най-сериозни успехи като мениджър на класа.

С ясното разбиране, че изследваният брой преподаватели не е достатъчен като основа за един по-задълбочен анализ и изводи, получените емпирични данни все пак дават основания за очертаване на някои характерни тенденции в управленската философия на учителите:

1. Като цяло водещите цели на учителите са насочени повече към развитие на личността на учениците и техните индивидуални способности, отколкото към развитие на учебните знания и постижения.
2. Независимо от горния извод, преподавателите не дават ясно определение за това какво представлява, според тях, личността на ученика.
3. За нежеланото поведение на някои деца, учителите определят като основна причина лошото възпитание в семейството и отрицателното влияние на средата.
4. Ниският относителен дял на посочените от тях авторитети, личности, автори, повлияли формирането на житейската и професионална философия и позиция на учителите показва, че тя, както и културата и компетентността, се формират по-скоро стихийно и в резултат от външна намеса и ситуации отколкото като осъзната вътрешна потребност.
5. Преподавателите демонстрират склонност да се самоидентифицират с демократично-авторитарния стил на управление на класа.
6. Същевременно те осезаемо са по-силни привърженици на принципите на асертивната дисциплина.
7. Данните очертават тенденция към отдаване на по-голяма значимост на дисциплината в класната стая за сметка на учебните постижения.

8. Учителите демонстрират чувствителност по отношение на оформлението на класната стая като физическа среда и са убедени в положителното ѝ влияние върху ефективността на учебния процес и положителната атмосфера в клас.
9. Те декларираат желание и активна позиция по отношение на привличане на родителите за партньори в класната дейност.
10. В повечето случаи обаче, те се затрудняват да изложат своите общи и специфични виждания в есеистична форма, което провокира търсенето на алтернативен, по-успешен формат на изследователската методика.

Последният извод ни насочи към създаване на нов инструмент тип “стандартизирано интервю”. В него на учителите се дава да довършат в свободна форма изречения с предварително зададени основните рамки определящи учителската философия за мениджмънт на класа. Именно за да се провокира авторефлексията в отговорите се насочихме към вариант тип “недовършени изречения” в който учителите да отговорят от свое име “реших”, “желая”, “според мен” и т.н.

С цел по-детайлно и ясно представяне и анализ на резултатите се наложиха някои промени и в структурата на опорните въпроси от есето, както и добавянето на нови. На тази основа бе разработен следният вариант на структурна рамка на учителската философия за мениджмънт на класа:

Моята индивидуална философия за мениджмънт на класа	
1.	Реших да стана учител, защото .....
2.	В личен план бих желал/а да постигна .....
3.	Най-значимите обстоятелства, авторитети и/или теории (не само в сферата на педагогиката), повлияли върху формирането на моите професионални убеждения, са .....
4.	Моята мисия като учител е .....
5.	Моите възгледи за природата на човека се определят от разбирането ми, че той .....
6.	Според мен, учениците са добри по природа, тъй като.....
7.	Смятам, че има лоши по природа ученици, защото.....
8.	За мен целта на образованието е .....
9.	В професионално отношение бих желал/а да постигна .....
10.	Представям си идеалния клас като .....
11.	Според мен, в идеалния клас .....
12.	Бих желал/а за учениците си да бъде .....
13.	Своя стил на управление и ръководство на класа бих определил като..... защото мои водещи принципи са .....
14.	Като водещи правила за управление и ръководство на класа мога да посоча .....
15.	Основните ми отговорности, свързани с управлението и ръководството на класа, са .....
16.	В своята работа и отношение към учениците бих подобрил/а .....
17.	За мен родителите на моите ученици са .....
	поради което общуването ми с тях е .....
18.	Най-типичните поводи за срещи с родителите са .....
19.	Работата ми с родителите е най-успешна, когато .....
20.	В своята работа и отношение към родителите бих подобрил/а .....
21.	Моето общуване и съвместна работа с останалите учители се основават на .....

22. Моите най-сериозни успехи в управлението и ръководството на класа са

.....

По отношение на диагностиката анализът на резултатите се обработва по следните критерии и показатели на основата на които могат да бъдат оценени.

КРИТЕРИИ	ПОКАЗАТЕЛИ	ВЪПРОСИ
Общофилософски разбирания за:	<ul style="list-style-type: none"> - Лични - човека - ученика - цели на образованието - учителя - класа 	1, 2, 3, 9 5, 6, 7 8 4, 12 10, 11
Разбирания за управлението на класа	<ul style="list-style-type: none"> - цели - стил - правила - сфери на мениджмънт - субект-субектна връзка - самооценка 	12 13 14 15, 17, 18, 19, 20 21 16, 22

Инструментът може да се използва както за диагностични нужди (в други сродни педагогически изследвания), така и за практически нужди – за менторска подкрепа на младия учител на работното място или за обучение на студентите бъдещи учители.

Използването на представената методика ще даде на младия учител необходимата основа и насока за действие в бъдещото му развитие. На първо място, чрез отговорите на съдържащите се въпроси учителят има възможност да опише своето професионално “настояще” – моментното “тук и сега” състояние на неговите идеи, представи, нагласи, за мениджмънт на класа, анализ и самооценка на постигнатото. На второ място, неговото “минало” – авторитетите повлияли върху неговата философия, придобитите умения и знания, вече постигнати резултати; и на трето – неговото “бъдеще” – мечти, планове, цели, задачи, прогнози, иновации, очаквани и желани резултати. Всичко това би се превърнало в неоченим инструмент в изготвянето на професионалното портфолио на всеки млад учител.

ИЗТОЧНИЦИ

1. С. Янакиева, Образователното портфолио – философия, технология, практически проекции, София
2. <http://cehs.unl.edu/mesharon/classman.html>
3. <http://www.calstatela.edu/faculty/jshindl/cm/rosalopezCMP.htm>
4. http://www.coe.iup.edu/RJL/projects/portfolio/PortfolioRequirements/description/philosophy_statement.html#What%20is%20a%20philosophy%20statement?
5. http://www.mste.uiuc.edu/courses/ci302sp02/students/pschroer/phil_classroom_management.htm
6. http://www.siue.edu/~sjmcgee/teaching_phil_rev.htm
7. <http://www.sru.edu/pages/7692.asp>
8. <http://student.ccbcmd.edu/~bhoffm30/professional/tphilosophy.html>
9. <http://students.ed.uiuc.edu/freymuth/490i/philosophyinthe classroom.htm>